

НАЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Дослідження актуальних питань становлення націй та їх ідеологічного обґрунтування в європейській і суспільно-політичній філософській думці знайшло відображення у працях багатьох науковців таких як Б. Андерсон, Ю. Габермас, Е. Гелнер, Е. Сміт, О. Антонюк, Г. Касьянов, А. Колодій, В. Лісовий. Для кожного покоління людей нація є сакральною цінністю, що належить до одного з найскладніших витворів людського співжиття, природу та сутність якої науково збагнути дуже важко. Є три етапи еволюції які проходить кожне суспільство : формування народу , етносу , нації. Ми можемо бути впевнені , що нація є одною з найголовніших суб'єктів історичного розвитку , так само як людство; соціальні групи (народ, класи, колективи); особистість. З часом народ який проживає на одній території набуває своєї мови, культури, побуту, певних психологічних особливостей і трансформується в етнос який згодом переростає в націю, її створення є одною з найважливіших складових історичного розвитку будь-якої держави. Саме поняття «нація» пройшло еволюцію від її розуміння як певної територіальної політичної, інтелектуальної групи до її ототожнення з народом.

Мета: визначити поняття «нація» та проаналізувати вплив нації на історичний процес.

Виклад матеріалу. Нація, історична спільність людей, що складається в ході формування спільності їх території, економічних зв'язків, літературної мови, деяких особливостей культури і характеру, які складають її ознаки. Нації визначаються певним рядом характеристик, що стосуються як індивідуальних її членів так і всієї нації. Такі характеристики мають нести в собі як спільну функцію, спільнота людей, що не має між собою нічого спільного, не може бути нацією, так і від'єму – що відрізняє дану націю від сусідніх. Будь-яка із таких характеристик може стати предметом дискусій, однак заперечення існування визначальних чинників містить в собі заперечення існування окремих націй. Основу національної ідеї також становить спосіб мовлення, мислення, самоствердження, саме такі риси дозволяють розрізнити нації , немає потреби окремо виділяти національну психологію, національний характер, національні інтереси, адже вони тісно пов'язані з національною самосвідомістю [1].

Варто зазначити, що національна проблема існувала завжди. А гноблення та експлуатація одних народів іншими і визвольна боротьба властиві були ще рабовласницькому ладові й тривали в епоху феодалізму. Проте гостро національне питання постало в період розпаду феодалізму та утвердження капіталізму, коли відбувалося становлення націй. Саме поняття «нація» пройшло еволюцію від її розуміння як певної територіальної політичної, інтелектуальної групи до її ототожнення з народом. Варто звернути вагу на те , як М. Пірен розкриває поняття «нація».

Адже він зазначає , що розвиток народів являє собою тривалий , динамічний , складний і суперечливий процес, який поділяється на дві фази : давно – або виникнення етносів, етногенез та новітню – утворення націй, або націогенез [2]. Якщо рід, плем'я, відображають минуле народу, то нація – це його сучасне, майбутнє.

Певним проміжним твердженням між ними є інтерпретація цього поняття, яке запропонував Д. Дідро, згідно з яким нація – це еліта, аристократія, а народ – це селяни та робітники . Також одним із перших у Франції запропонував поставити в основу становлення нації принцип індивідуальності філософ-просвітник Ж.-Ж. Руссо. На його думку, такі фактори, як культура, мова, історія та закони є підґрунтям становлення нації, а завдання уряду – сприяти створенню національної культури . Французький учений Е. Ренан відзначав, що нація – це та спільнота, яка має спільне історичне коріння мовляв, що нація – це велика спільність, створена розумінням, усвідомленнями жертви, колись принесеної і готовою до нової (жертви). Вона існувала в минулому, вона відновлюється в сучасності реальною дією: розумінням, чітко висловленим прагненням продовжувати життя спільноти. Також німецький соціолог і політолог К. Дойч був розробником ще одного модерного концепту нації. Його теорія визначає націю не за набором певних суб'єктивних чи об'єктивних ознак, таких як територія, мова, державність, а за комунікативними можливостями. Наприклад швейцарці можуть говорити чотирма різними мовами і діяти в той же час як один народ, оскільки кожен із них має достатньо засвоєних звичок, символів, історичних подій та особистих асоціацій, що дозволяють кожному швейцарцю успішніше спілкуватися саме зі швейцарцем, аніж із людиною, яка говорить тією ж самою мовою, але належить до іншого народу [3].

Проте, сьогодні немає єдиної думки щодо визначення поняття «нація». Є десятки, якщо не сотні, визначень нації. Це можна пояснити складністю цього соціального феномену, його різнобарвністю, а також тим, що він постійно змінюється, розвивається відповідно до умов соціальної трансформації. Це вельми складний організм, що фактично перебуває в безкінечній динаміці. Так, наприклад, довгий час більшість фахівців основною ознакою нації вважали спільність економічного життя. Сьогодні більша увага приділяється «національному характеру». Можна погодитися з висловлюванням деяких фахівців про непропорційність визначення однієї головної ознаки. Всі ознаки важливі. Втрата нацією будь-якої з них призводить до непорозуміння в тлумаченні цієї важливої форми спільності людей [4].

Також не можна не погодитися і з тим, що нація є витвором політичних еліт і владних структур постіндустріальної доби, адже нація є результатом потреб сучасного суспільства а також є витвором людських переконань, вірності і солідарності.

Британська академія наук визначила основні характерні риси нації:

а) підпорядкування усіх її членів єдиному уряду; б) проживання на одній території; в) спільна мова, література, звичаї; г) спільне походження та історія; д) окремий національний характер; е) спільна релігія; є) спільні інтереси; ж) спільні почуття або «воля», яка має бути специфічно «національною» за своїм характером; з) панобливі стосунки між людьми, котрі належать до однієї нації; и) відданість єдиному цілому; і) почуття гордості щодо досягнень та смутку щодо невдач національної політики; ї) зневага або ворожість до інших національностей. Разом з тим, науковці звертають увагу на те, що важливою ознакою нації є само ідентифікація . У короткому Оксфордському словнику зазначається, зокрема, що належність до нації в більшості членів суспільства виявляється в почутті колективної, громадянської ідентичності [3].

Нація є одною з найголовніших складових історичного розвитку. Адже життя суспільства, його історія є діяльністю людей, тобто діяльністю особистостей, соціальних груп, народів тощо. Ця історія має розглядатися саме у контексті діяльності людей: усі закони суспільного розвитку, вся логіка такого процесу існують лише у людській діяльності. Тому можна з впевненістю сказати , що суспільство – це діяльність людей .

Варто зазначити, що особистість є суб'єктом історичного процесу. Його можна назвати індивідуальним суб'єктом. Разом з тим, існує поняття соціального суб'єкта. В його ролі виступає та чи інша соціальна група: клас, народ, нація, людство. Соціальна група може бути суб'єктом історичного процесу, якщо крім названих вище рис, властивих індивідуальному суб'єкту, вона характеризується внутрішньою єдністю. Група має бути цілісною, згуртованою, мати спільні інтереси, спільну мету своєї діяльності. Особливе значення в історичному процесі мали і мають такі історичні спільності, як класи. Але не кожний клас здатний бути суб'єктом історичного процесу. Клас виконує роль суб'єкта в тому разі, якщо він приводить до усвідомлення свого місця в суспільстві, ставлення до інших соціальних груп, формування мети, якої хоче досягти, а також може діяти як організована сила у відстоюванні своїх прав та інтересів. Отже, стає очевидним, що

не кожен народ чи нація є суб'єктом. Коли в суспільстві спостерігається відсутність злагоди, взаєморозуміння, а отже, і спільних дій у досягненні поставленої мети, то успіх покидає таку соціальну спільноту і вона не здатна позитивно впливати на історичний процес [4].

Дійсним творцем історії є народ, народні маси. Вони породжують сторичних осіб, які мають вирішальний вплив /як позитивний, так і негативний/ на хід історії. Існує два хибні підходи до природи історичного процесу - фаталізм та волонтаризм. Фаталізм - це філософські погляди, які стверджують, що історичний процес є фатальним, необхідним, а народні маси та історичні особи не мають впливу на його розвиток.

Волонтаризм - це філософське вчення, яке заперечує або ігнорує об'єктивні закони розвитку і вважає, що управління суспільним процесом можна досягти силою за допомогою дії історичних осіб. Така філософія веде до тоталітаризму, фашизму та культу особи.

Існують різні концепції нації як суб'єкта історії. Наприклад етнічна концепція нації, де акцентується її природне походження. Так виникають своєрідні соціальні групи, з яких формуються етноси, а з етносів - нація. Адже нація - це спільність людей, що формується на органічній єдності території, етнічного складу, (самосвідомості, мови, історії, традицій), економіки, культури, психології. Одною з найпоширеніших концепцій є марксистська в основі якої вважати, що нація це соціальна спільність людей зі спільною територією, економікою, мовою, культурою, особливостями характеру.

Отже, можна з впевненістю зазначити, що нація є суб'єктом історичного розвитку, який насамперед пов'язаний з діяльністю людей. Адже результатом їхніх дій є такі руйнівні сили як плем'я, народність, а також і нація. Також варто сказати, що поняття «нація» можна охарактеризувати як спільну державу та спільно чітко визначену територію, історичну пам'ять суспільства, сформовані почуття спільності і національної свідомості, культурну спадщину (літературу, мистецтво, поведінку, звичаї) та спільна мова; спільна національна пам'ять та історія.

Література

1. Пенглер Т. Феномен політичної нації / Пенглер Т. с. 388 [Електронний ресурс] Режим доступу: file:///C:/Users/Taras/Downloads/gvpdfu_2013_28_1_74.pdf
2. Ромадикіна В. С. Нація як об'єкт соціально філософського дискусю / Ромадикіна В.С., 2013 с. 4. [Електронний ресурс] Режим доступу: file:///C:/Users/Taras/Desktop/%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F/intelekt_2013_11_11.pdf
3. Терещенко К. В. Національна ідентичність як складова системи соціальної ідентичності особистості / К.В.Терещенко с. 394 [Електронний ресурс] Режим доступу: [file:///C:/Users/Taras/Downloads/Vpo_2010_1\(2\)_47.pdf](file:///C:/Users/Taras/Downloads/Vpo_2010_1(2)_47.pdf)
4. Касьян В. І. Філософія: навч. посіб. 5 видання / В. І. Касьян. с.212/[Електронний ресурс] Режим доступу : <https://westudents.com.ua/glavy/94733-63-natsya-yak-sotsalnyi-fenomen.html>
5. Шумка М. Л. Проблема національного характеру у філософії Пантелеймона Куліша. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=SR7e1DcAAAAJ&view_op=list_works&sortby
6. Шумка М. Л. Роль рідної мови в становленні української національної ідентичності. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=SR7e1DcAAAAJ&view_op=list_works
7. Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Національно-культурна ідентичність як маркер модернізації українського суспільства / Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Збірник наукових праць. Книга 6. Л.: УБС НБУ, 2013. 722с. С. 391-399.
8. Гончарук Т. В., Шумка М. Л. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення та потенціал / Матеріали міжнародних філософсько-економічних читань. Львів, 2011. С. 215-222.
9. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. 250 с.